

*Метафизическо и постметафизическо мислене  
Metaphysical and Post-Metaphysical Thinking*

## ПЪРВОПРИНЦИПИ И ЕЛЕМЕНТИ НА МЕТАФИЗИЧЕСКОТО

**Силвия Кръстева**

*Югозападен университет „Неофит Рилски“*

**Резюме.** Метафизическото е същинският конституент на философското размишление. Но как то е устроено, какви са неговите първи начала и принципи. Настоящата статия извежда метафизическото в опозицията свят на наличното – свръхобласт, която го основава, и проследява тази конструкция в Аристотеловата *Метафизика*. Но оттук модерното философстване извежда нови начала, континууми, елементи: формацията на възможното, на върховния род, структурата на едно чисто понятие като всеобщ елемент на мисленето. Оказва се, че първият принцип на метафизическото ляга дълбоко във формулировката и схемата на Аристотеловия принцип на противоречието, който той самият посочва като „най-достовърното“ теоретично начало. Кант, също така Фихте и Хегел, го преобразуват в принцип на определянето, и то изведен върху безусловния акт на самополагането, който разгръща едно понятие чрез напредването към свръх областта на цялото мислене. Това саморазгръщане превръща принципа в построение, генериращо собствено и новопородено поле на релацията в тоталния и напълно обхванат и спрегнат универсум на Абсолютното.

**Keywords:** Aristotle, Kant, constitution of metaphysical, Principle of non-contradiction, Principle of determination, field of relation, real, totality

Нека веднага да поставим въпроса: необходима ли е метафизиката на философията – и като систематично мислене, и като неотнимаема конституция на нейната научност, а и като собствен пласт на философското разсъждение. Защото сякаш в постмодерните времена метафизиката се счита за „отминал“ етап в осъществяването на самата философия. И още един въпрос стои тук и изисква своето решение – дали метафизиката обхваща и изпълва областта на чистата философия, както още Аристотел категорично дефинира „първата философия“.

Но дори и съвременната философия да се е отказала от собствения предмет на старата метафизика: изследването на свръхсетивните същности, остава „естествената заложба“ и интерес на разума към метафизиката (Кант, 1992: 90), тази толкова дълбоко вкоренена насоченост на човешкия разум към онова, което е отвъд даденото, към най-висшето, или както Аристотел ще го определи: „най-достойното“ (Аристотел, 1976: 68), което отговаря на въпроса за „началото“ и

същността на всичко. Макар и да не търси вече надсетивното, чисто „умозрителното“, съвременното философстване отново изследва общото ставане, основанията, моделите, които не могат да се намерят просто така в сферата на някакво налично, а трябва да се открият чрез неговото надскачане, обобщаване и така в конструирането му отново. Без това движение отвъд, над даденото, просто философстването не е възможно. Ето така вече можем да говорим за метафизическото като същинския конституент на философското мислене. И да се опитаме да го разгледаме именно като висш акт, процедура на философското разсъждение. Като онова, което ориентира философията към изследване на все още неопределеното, новото, на онова, което се нуждае от истинските усилия на мисленето и познанието ни, за да се открие, да се изведе и едва оттук в „елемента на всеобщност“ (с формулировката на Хегел), с който е постигнато, да зададе нови възможности за мисловни построения, за научни и жизнени модели. Метафизическото е същинският работен пласт на философското размишление и точно така той конституира философското, придава му динамичната, отворена и винаги над-хвърляща и всеобобщаваща насоченост. В тази му специфика ще опитаме да изведем собствени-те му ставания, елементи, фигури, конструкции.

Коперниканският обрат на Кант не само обръща философското изследване към чистата структура на човешките познавателни способности, но и може да се разгледа като дълбок поврат в самата изпълненост на метафизическото. Кант преработва цялата метафизическа проблематика, особено създадената през Новото време, в *Критика на чистия разум* и я поставя като висша област на мисленето. Метафизическите конструкции – бог, свят, душа, понятията на старата метафизика, вече функционират като собствени построения и понятия на мисленето във висшата негова област. За Кант обаче точно тази област е същинско конституираща за самото това мислене, за неговата систематичност и обхват. Не просто няма как да избегнем метафизическото, а точно то е в основата на конституцията, системата и пълните предметни и понятийни възможности на мисленето изобщо. В това е и дълбочината и радикалността на коперниканския обрат – реорганизира метафизическото и го насочва към областта и дейността на чистия разум. С това е оформена една винаги трансцендираща, последна, висша област в самата структура и дейности на разума, от която излиза самото трансцендентално и в която то може да се простре и изпълни, за да обхване и да изследва основите и построенията на всяка мисъл, предмет, понятие, наличност. Ще разгледаме метафизическото като тази нова област от сферата на мисленето, на рационалността изобщо. Тази област има свои работни механизми, свое конституиране, свои основни фигури и понятийни конструкции. Към едно такова тяхно извеждане ще ориентираме настоящия текст, който едновременно ще се вгледа в мисловните модели на метафизическото при Аристотел, но и ще изведе самата генеза в метафизическото с добавяне на нови параметри и начини на осъществяване в модерното философстване. И то така, че всеки да може да преповтори тези стъпки, да използва този

основен акт на трансцендиране в мисленето, за да основе и така да завърши и оцелости своите разсъждения. Интересни са и основните модели и формации, отлели се в конституирането на метафизическото, като тук ще набележим основните, без да изчерпваме последователното им създаване. Когато метафизическото се конституира като област и висша активност и новопостроение на разума, то се оформя и като сфера за конструиране и изобщо за построения с огромен мащаб и възможности, като ще отворим и проблема за същинските ѝ деления, същинските ѝ понятия и формации, които я изпълват систематично, завършено и във всеобхватост, а така и я предназначават като областта за излъчване на проекта за системата на чистата философия.

### **1. Начала и континууми**

В *Метафизика* Аристотел многократно дефинира предмета на първата философия като „началата и причините“. Те са самата основа за обяснението как функционира светът на съществуващото: „най-достойни за познание са първоначалата и причините, тъй като чрез тях и на тяхната основа се познава всичко останало“ (Аристотел, 1976; 68). А тъй като това съществуващо е преходно, то е подложено на непрестанно възникване и унищожение, всичко в наличния свят се изменя, т.е. в него има нестихващо движение. Тогава тези начала трябва да посочат „началото на движението“ (Аристотел, 1976; 308). Всъщност Аристотел има изключително реалистичен поглед към света и съществуващото, той приема неговата динамика, преходност, разнородност. Но точно към този изменчив и разнообразен свят на съществуващите неща трябва да има едно друго битие, битие-основа, което е собственият механизъм, който обяснява движението и самото съществуване на нещата: „трябва да има някакво естество – или едно, или повече от едно, откъдето възниква всичко останало, докато в същото време това естество се съхранява“ (Аристотел, 1976; 71). Първоначалото има противоположни характеристики спрямо налично съществуващото – то е непреходно и с необходимост статично и еднакво със себе си, затова и представлява една-единствена същност (Аристотел, 1976; 314), то е вечно, неподвластно на възникване и унищожение (Аристотел, 1976; 309). Аристотел го нарича „последно“ (Аристотел, 1976; 302), „самостоятелно съществуващо“ (Аристотел, 1976; 181). Тук специално той развива аргумента, че ако първоначалото се изменя, то ще отслабне, ще се уцърби, откъдето следва, че първоначалото е завършено и пълно по своето битие (Аристотел, 1976; 315). Първоначалото е противоположно на „всичко останало“, на налично съществуващото, то гарантира и задава основния начин на съществуване на наличното и участва в неговото осъществяване. Началото тук има своята роля на първоизточник на самия процес на съществуването на наличното в цялост.

В Аристотеловия битиен модел поставените начала трябва да решат проблема с движението и изменението. Завършеното и статично неизменящо се първо начало трябва да гарантира самото изменение и движение в наличния свят.

Затова и Аристотел полага две битийни начала. Едното представлява чистата природа на самостоятелно съществуващото, неподложено на изменения и това е „последната форма“ (Аристотел, 1976; 302). Другото начало трябва да основе самото естество на изменението и многообразието в наличния свят и това е „последната материя“ (Аристотел, 1976; 302). Всъщност материалното начало е ушърбното, то е начинът, по който се отнема или поне се модифицира съществуването. Чрез него в това съществуване навлиза нетрайното, ограниченото, сменящото своята външност и положение. Материалното начало изобщо не е, както сме свикнали да го мислим, солидното, „твърдото“, устойчивото в нещата от света. Затова и сам по себе си този „субстрат“ на възникването и унищожението е нетраен, не може да се хване и определи, няма устойчивост, свои постоянни черти, а постоянно гасне и се изменя, появява се и изчезва. И доколкото нещата имат своя устойчива природа, това в тях е собственият елемент, привнесен от участието на другото начало: постоянната, точно определена и действителна форма. Светът на наличното обаче е потънал в хаоса и движението на материалното начало, само мисленето отделя в него общите, еднакви и устойчиви черти и ги обобщава в чисти форми – само онова, благодарение на което нещата имат същинско битие, изпълнено, завършено и неусърбено, неподвижно. Без мисленето, което да хване тази тяхна същност, нещата бързо попадат отново във вихъра на непрестанното възникване и унищожение на многообразието в света. И всъщност за Аристотел това е и целта на мисленето: да определи тъкмо същинския тип на съществуващото, онова, което е устойчиво и което напълно и истински завършва едно нещо, в което природата му намира пълен разцвет и осъществяване, извън растежа, промяната и гибелта. И тъй като устойчиво между нещата се проявяват по-близки или по-далечни прилики, а и има неща, възникнали в рода, като породени от подобни на тях неща (Аристотел, 1976; 176), то тази една и съща природа е тяхната форма, а също така, обхващайки тяхното съществуване и общото им с много еднакви неща, свързани в един род, е и същността им. Може да се каже, че самата обща същност съответно на двата региона на съществуващото са формата, като начало на завършеното статично битие, и материята, като начало на света на съществуващото: „първите начала на всички неща са нещо определено, съществуващо като първо в действителността, и другото, съществуващото във възможност“ (Аристотел, 1976; 305).

Аристотеловият битиен модел оформя самата схема, структура на метафизическото. На първо място трябва да се изчерпи и подреди всичко и в него да се внесе свързаност и основателност. От една страна, се оформя и обхваща всичко, което е налично, дадено, готово, но и крайно, безоснователно, несамостоятелно. В метафизическото трябва да се излезе отвъд него, за да се достигне до първоизточника, до истински съществуващото, до онова, което е негово последно основание. Самите компоненти, предмети, същности, поставени на двете позиции, са се сменяли от времето на Аристотел, но тяхната опозиция и надстрояващата и одействителностяваща позиция на първоначалото остават съществени за метафизическото мислене.

Тъй като метафизическото завършва и изчерпва своя предмет, особено интересни са континуумните обхванатости, съвкупности, които то трябва да конституира. Ако метафизическото трябва да събере и опише цялата реалност, цялото съществуване, то мисленето тук трябва да разчита на определени конструкции. В Аристотеловия битиен модел особено интересно е мисленето на възможността. Открояваме този вид континуум, тъй като неговата проекция е важна за построението на метафизическото в модерната философия. За Аристотел възможността трябва да опише неопределеността и недостатъчността в самото съществуване, което значи, че възможното ще е свързано с изменението и с движението. Аристотел дефинира движението като „осъществяване на съществуващото във възможност“ (Аристотел, 1976; 289). Даже онова, от което „се извършва възникването“, е названо от Аристотел „не-съществуващото“ (Аристотел, 1976; 302). Всъщност „безчисленото множество на нещата“ (Аристотел, 1976; 302) е самото съществуващо във възможност, това е областта на цялата възможност и движение, в която нещата все още се осъществяват, изпълват се или изчезват. Спрямо нея е същинско съществуващото, действителното. И тук Аристотеловото съотнасяне на двата битийни модуса съществуване е различно от съвременните ни разбирания. Действителността предшества възможността (Аристотел, 1976; 277). Възможността, изменението ги има само защото тяхната основа е нещо действително, което поражда своето подобно, а така породеното е във възможност, то се изменя, за да се оформи като завършено съществуващо, след което ще се превърне, ще остане в проекцията на осъществена възможност, ще реализира своя битиен потенциал и способности, за да се превърне в действителност: „по време една действителност винаги предшества друга чак до дейността на постоянното и първично движещо“ (Аристотел, 1976; 247). Възможността е многообразна, свързана с всяко налично съществуващо, тя е условие за неговото достигане на истинската форма, до същинското му съществуване, но за да я има, трябва да съществува и да е действало самото действително първоначало. Светът според Аристотел се стреми към постоянство и завършеност, но отваря нови и нови възможности, които разрушават това постоянство, в това е и смисълът и обяснението на изменението, движението, на напредването и появата на нови неща в света.

В модерното философстване мисленето на възможното е с точно противоположни параметри. Възможното е преди действителното, ние полагаме самото начало, потенциала на едно нещо във възможното, за да проследим процеса на неговото развитие. Най-слабата, проста, лишена от пълнота степен на съществуващото е тъкмо началната. За да изпълним полето на „всеобщата реалност“, ние трябва да излезем към чисто възможното. То се конституира като „свкупността на всички възможни неща“ (Кант, 1963; 281). Тази конструкция, освен че е първична спрямо действителното, може да обособи място за всяко ново нещо, да положи и различни свързвания и обединения между нещата, да генерира различни дейности и отношения. Интересен конструкт е чистото, напълно отрицателно поле на възможното

(Хегел, 2001; 673), напълно изпразнено от нещата, в което остават само предметните действия, дейностите и самото вътрешно организиране на това поле. Възможното се инкорпорира и в модерното построение на реалността и като собствен дял, вътрешно поле в структурата и разпределението на реалното. Това възможно вътресветово поле, освен че допълва регистъра на реалното, позволява в него да се включи появата на нови неща, явления, връзки. Възможното в този смисъл често се приема и за ограничаващо признатото за реално, за поле на неопределеното, неизвестното, към което да се насочваме, когато разкриваме пределите на реалното. Остава интересният въпрос дали точно една такава конструкция на възможното не е по-подходяща за описание на различното, на свързаното и наистина действащото. И тогава нашето основно схващане за действителното минава през самия процес на насищане и взаимодействие на възможно поставеното с все повече реални неща и свързвания, за да се оформи областта на изпълнено-реалното. Така действителното не е толкова осъщественост, ход до застиналост и еднаквост, колкото процес, развитие и усложняване на едно нещо с богатството му от собствени ситуации, връзки, състояния, до отнасянето му спрямо цялото друго реално и до обособяването и удържането на собственото поле във все-реалното.

Всъщност тук стои и въпросът – кои са началните континууми на всяко едно реално построение, а ще конкретизираме въпроса – на самата дейност на разума, в структурата на рационалността. В пределния обхват на съществуващото мислене трябва да се „занимава с първите родове“ (Аристотел, 1976; 273), за да достигне според Аристотел до „истински съществуващото и единното“ (Аристотел, 1976; 274). По този път мисленето изминава цяла една структура от същности, от формации на общото в нещата, докато достигне до най-общите родове, обхванали всички различни неща и определили техните единства като области в общия континуум на същностите. За Аристотел това обобщение трябва да стигне до определени, и то няколко рода, иначе самото различие между нещата ще изчезне в общото им сливане до един само род. Т.е. можем да кажем, че основните първи родове разпределят общата област на същностите. Сред тях е и самостоятелният род на най-първото и вечно движещо. Ако освободим мисленето от неговата предметна обвързаност със същностите и приемем, че тази структура от родови формации има своя произход в самото мислене, то цялостното родово построение ще има друга организация. При Аристотел мисленето тръгва от нещата и постепенно изгражда все по-общи родове, обхващайки все повече неща. Но когато мисленето няма тази необходимост да обобщава предметите, а трябва да потърси в самото себе си основание за строежа на такива предметни формации, каква трябва да е неговата изходна позиция? Щом мисленето трябва да изходи от своя собствен елемент и възможности за организация, то неговото построение ще има чертите на дедукция. Като, разбира се, дедукцията на цялото мислене като общородово движение ще има своята особеност, че тук се спряга цялото мислене. Затова и неговото дедуктивнообхващащо движение трябва да започне

със самото него – с полагането на областта на цялото мислене. То се приема за начално, първоположено и така с необходимост оформя „един-единствен върховен и най-всеобщ род“ (Кант, 1992; 622) – „най-висшия род“, както Кант го въвежда (Кант, 1992; 621), който едва нататък трябва да се специфицира до първите родове, за да продължи изграждането на подродовите формации. Кант предлага такава организация на мисленето в *Критика на чистия разум*, като според него в движението към специализацията на видовете никога не можем да достигнем до последен устойчив вид, защото може да се появи следващо подразделяне на „междинни видове“ (Кант, 1992; 622). Но тук е първоположен като изходна база върховният род: самата генерална област на цялото мислене. Затова искаме ли да положим един предмет, да го определим, нашата изходна постановка не е нищо друго освен върховния род и оттук трябва да изработим съответното дедуктивно или операционално движение през областта до този предмет. Така предметът не се обединява с други предмети в общи родови формации, а трябва да се разполага и свързва в нови и нови понятийни формации, изработени от специфицирането на генералната област на мисленето. Не ще имаме един предмет, подложен под нови и нови родове, а последователна верига от свързвания на предмета с предикативни области, генерирани върху областта на мисленето.

Всяко мислене оттук нататък, с тази положеност, трябва да изходи от обработването на целия универсум на мисленето. Той е „безусловната“ (с Кантовото понятие) основа на нашите извеждания и гарантира систематичното построение на това, което искаме да определим или изведем. Особено значими тук са механизмите, структурите, които пълно и обхватно разпределят и развиват цялото мислене. Това е въпросът за изчерпателните, най-общи, но и предметоконструиращи категории на мисленето. Ето това биха били първите родове на мисленето. Те би трябвало да дадат общопредметното изграждане в мисленето. Тук Кант извежда едно такова операционално деление и многократно го демонстрира в *Критика на чистия разум* – това е четириходовата структура на класовете от таблицата на съжденията и на чистите разсъдъчни понятия, които функционират като общи предметополагащи категории. За всяко тематично построение те дават и разпределят общите и необходими предметни аспекти. Като оформящи и структуриращи цялата област на чистото мислене, Хегел предлага в *Науката логика* трите мащабни категориални области на битието, същността и понятието, които изминават цялото мислене, степенувайки го в опосредстването и надстрояването му. Тези три области стават основа за хода на предметните понятия в мисленето. С това имаме една обща и генетична структура от страната на чистия понятийен елемент, която изминава и организира генералната област на чистото мислене. Оттук се поражда интересният и важен проблем кои категориални построения, кои основни елементи и операции могат да изминават и разпределят цялата област на мисленето и така да я подготвят за различните предметни и познавателни цели, поставени пред разума.

Накрая ще поставим автономно самата област на метафизическото. Това е област, която възниква спрямо нещо, реалност, съвкупност, които приемаме за дадени, налични. Затова тя е област, която излиза над, свръх наличното. Тя вече не е толкова метаобласт, следваща наличното, колкото предзадаваща го, овъзможняваща самото му образуване, получаване. Тя се трансцендира спрямо него, като в този механизъм напредва към непознатото, предпоставъчното, но със силата на фундаментален принцип и дейност, за да се конструира наличното в пълния си мащаб и различие. За да имаме развито и богато мислене, трябва първо да положим усилия да отворим това поле, което основава просто даденото, където даденото става само възможност да се образува, да се реализира. Затова метафизическото винаги се постига, като се преодолява една твърда граница, с която обобщаваме и събираме наличното. Тази граница трябва да се надскочи, с което излизаме в чистата метафизическа област, трансцендираща, основаваща, в която сме при предпоставянето, за да генерираме първопострояващите предметни операции. Така и самото налично тепърва се получава в процес, в развитие. Според Хегел, ако изведем чистия акт на предзадаването, с това вече сме навлезли към предмета и впоследствие тепърва развиваме този предмет, т.е. ще го получим наново и в неговата процесуалност. Но за да имаме това движение към свръхобластта на метафизическото, трябва като основен акт да оформим наличното и да го обхванем цялото, да определим неговата обща граница.

## 2. Елементи и първореалност

В общата конструкция на метафизическото се загражда реалността на прието-то за налично. За да получим неговата област, както и връзките, процесите, изобщо тъканта му, трябва да обособим собствения елемент на тази реалообласт. Това е онази единица, която го изгражда и чиито отношения, връзки, позиции изпълват областта на първично реалното. Назоваваме го така, за да подчертаем неговото изрично приемане за дадено, за онова, спрямо което трябва да извършим трансцендирането към метафизическото. Аристотел дава следната дефиниция на елемент: „Първоосновата на нещото, от която то се образува и която по вид не е делима на други видове“ (Аристотел, 1976; 148). Първично реалното се оформя чрез елемента-първооснова на наличното. За Аристотел това е отделно съществуващото единично нещо, субстанцията, взето тъкмо в неговото реално съществуване. Всяка субстанция има своя отчетлива граница, свое очертание, вид, материално образуване и може да се свързва с другите неща най-вече пространствено. Аристотеловите *Категории* описват точно характеристиките на субстанцията, както тя се позиционира в света на съществуващото. Този свят се изгражда от нещата в техния огромен брой и отношения. Затова и опознаването му изисква нещата да се класифицират, да се определят типовете им връзки в реаловеществения континуум. Когато поставим общата граница на този свят, ще сме събрали накуп всички неща, без да са необходими второстепенните им характеристики, както и свърз-

ванията им в произволно време, място и състояние. Първичната реалност ще се обособи като огромно множество, експонирано върху общия свръхреален формат, като в едно мисловно пространство, вместилище, побрало цялото им многообразие и готово да ги групира в подходящите съвкупности.

Та няма един такъв континуум не прилича на Кант-Хобсовото пространство, в което обаче вече нямаме наличните неща като субстанции – самостоятелно съществуващи и реални, а имаме техните проекции като представи, получени от субекта. Така реалоконтинуума трябва да се изпълни с нови елементи – нови по природа, но и по структура, по начин на получаване. Кант приема сетивните представи за елемент на този вече мисловен континуум, елемент, който представя областта на първично реалното. Затова и сетивната представа не се разглежда при Кант като съставена, приема се за актуална, неделима и готова единица на реалния масив в общата област и територия на чистия разум. Представите са съставка на по-сложната формация на мисълта: тя е свързване между представи. Но в този елемент убягва чистата граница – представата е подобие на външно съществуващо нещо, без да може да се посочи кое точно обуславя границата на самото съдържание на сетивната представа. Може би това е самото уподобяване на сетивно наблюдавания предмет. За да се излъчи собствен, богат и чист елемент като единица на рационалния континуум, трябва да се отиде нататък спрямо самото свързване на представите. Тук Фихте полага като реална единица чистия мисловен акт. Мисълта се схваща като действие по определянето на един предмет, а когато този предмет е самият мислещ Аз, тогава в мисълта като чист акт не се полага друго, външно съдържание, самата мисъл се степенува със себе си и се ограничава в отъждествяването на предмета си. За Фихте, по-късно и Хегел описва в предговора на *Феноменология на духа* такова предметно движение, мисленето тръгва от един положен предмет, дори той да е „аз“, присъединява към него други, различни от него определения, отричайки го и напускайки самата сфера на предмета, и когато загуби собственото определение на този предмет, мисленето се връща към първоначалното му поставяне и сключва кръга на тъждеството, но и на образуваното понятие за предмета. Хегел обособява по-нататък тази формация на една мисъл като понятието: то става система от актове, от действия, които със своето провеждане образуват съдържанието на мисълта. Хегел оформя и едно друго общо движение като поредица от действия в едно понятие извън триадичната структура теза-антитеза-синтеза, която оформя по-скоро една определена съдържателна област в движението на чистото мислене. Първоначално се поставя самото общо понятие, неговото кратко определение, то може да се свърже и с предходно положеното или с общия контекст, в който започваме да надграждаме определянето на понятието, на неговия чист предмет, чисто съдържание. След това дефинирането върви към обособяването на собствените движения или разлики в първоначално положеното, това са моментите в едно понятийно разгъване, тук се прилагат и обобщени фигури от начините да се мисли и използва това понятие, те

се свеждат до първоначалната дефиниция, като така оформят и постепенно излизат от нея, появяват на нова характеристика, която ще даде основата за следващо понятие. Понятието се свързва с контекста си и го преработва, изпълвайки своите моменти със собствено съдържание, накрая отново понятието сключва кръг, но вече оформяйки общата граница на своето съдържание. Общата структура на извеждането на съдържанието на едно понятие като общомисловна единица може да се оформи така: първоначално е актът на въвеждане и дефиниране на самото понятие, дефиницията се разгръща в актове по отделяне, съдържателно образуване на основни моменти в движението отвъд дефиницията, след това тези моменти се опосредстват: диференцират се още повече с преработването на самия строй на движението през първоначалната дефиниция (поставяне) и разгръщането ѝ в моменти, тук е и най-далечната точка спрямо първоначално поставеното, затова и опосредстването се сменя, обхващайки всичко във вътрешния ход, в едно собствено поле на понятието. Снемането на опосредстването резултира и в отливането на една нова характеристика, с която понятието излиза от себе си и с която то обособява своето граничено с едно друго, следващо понятие. Можем още да кажем, че извеждането на момент е обикновено самото истинско реалопредметно боравене със съдържимото в едно понятие.

Когато обединим в една област всички такива единици, получаваме една тотална редица от действия. В актовете на извеждане на мисълта всяко действие реално се свързва с предходно и сочи, отвежда към следващо. Ако проследим всичко от една първа точка, едно първо и най-общо влагане, то ние наистина иманентно, както приема Хегел, би трябвало да преминем през всички отделни и обособени понятия в мисленето, като всяко следващо се поражда върху предходното. Тази редица тук би трябвало да е една обща и целокупна система от понятията на „чистото мислене“, което „схваща нещата в техните понятия“ (Хегел, 2001; 85). Собствените основания на тази чиста редица, и то до генералната област на мисленето, биха оформили собствената ѝ свръх-област, която да опосредства мисловния универсум и да го придвижи из себе си, изпълвайки го с обособяването и структурирането на неговите тотални възможности.

Първичната реалност, организирана от елемент-акт, действие, може да се осъществи само върху чисто дейностния компонент, от самото свързване и тогава като единица ще се обособи релацията, взета като чисто действие по полагане и удържане на една област, на една сфера – предметна или универсална. Релацията така обособява едно поле, като може да го запълни с предметни връзки, с чисти актове, дори и да го остави чисто отрицателно. За да получим такава релация, ни трябва изходно деятелно начало – това, което образува, провежда дейността, и обективен компонент, към който тази дейност, процесуалност е насочена и в който се извършва. Релацията простира това поле, навлизайки от себе си чрез своята дейност към обектите си. Тук релационната структура може да се организира многополево, като се разклони и формира нови релационни полета. Образуването се су-

бект-обектно релационно поле обхваща и развива своето случване, описват го като „събитие“, но подходящо определение ще е и „тотум“ – едно полево организирано цяло, в което действат релации, субект-обектни единства, които генерират и уплътняват своите полета. Един „тотум“ взаимодейства и се разполага върху всеобщото релационно поле. То също представлява грандиозна релационна структура, която е като поток, времеви-действен-предметен, в който се случват и разпростират тотумите, събитията. В общата свръхрелация, формираща основата на самата първична реалност, универсумът тече, изменя се в себе си, може да се организира разнородно, оформяйки различни „парчета реалност“, със свои релации и „облак“ от генерирани релационни полета. Такъв елемент не е предметно ориентиран, не е субектен, той може да съдържа тези компоненти в себе си и да ги организира и реорганизира свободно, но това вече е една цялост, която се реализира и която е „обемна“, има своя област, в която се простира, и е в активното действие-случване като уплътняване и отгук непосредствено реализиране, издействие на самото първично реално. Отиването към метафизическото на едно такова първично реално ще намери чисти констелации от релации, и то като главни и прострени тотуми – самите те в себе са абсолютни, самогенериращи се и взаимодействащи с универсалното релационно поле, като в това генериране всъщност ще имаме една тотална реалност, която тепърва става и се образува с богатството, плътността и пластичността на самосъздаващото се. Метафизическото е тъкмо в това ограничаване на първично реалното, в противопоставянето му спрямо свръхобластта на първодействащото или на безусловно основаващото.

### **3. Принципи и граници**

Полагането на метафизическия принцип трябва да обобщи познанието на всичко до „един-единствен безусловно първи и всеобхващащ принцип на всички истини“ (Кант, 1963; 266). Още от Аристотел тръгва търсенето и поставянето на такъв принцип като „най-достоверното“ теоретично начало (Аристотел, 1976; 125), свързано с най-висшето знание и със същинската научна област на философията. Този принцип трябва да обобщи познанието на първично реалното, като не толкова заема мястото на самото метаобяснение и не касае толкова полученото в трансцендиращата област. Постепенно обаче се натрупват различни извеждания на такъв първопринцип, което свидетелства за новите търсения в конституирането на метафизическото.

За Аристотел „този, който изследва общото и първата същност, необходимо разглежда и аксиоми“ (Аристотел, 1976; 124) за тяхното достигане и познание. Самите аксиоми, в качеството си на теоретични първоначала на най-достоверното познание, дават основата за онова, което „трябва да бъде най-очевидно и свободно от всякакво предпоставяне“ (Аристотел, 1976; 125). Затова и самият принцип се извежда като положение, което обхваща и обобщава начина мисленето да овладее и структурира самото построяване на метафизичния модел, като

най-общото конструиране на всичко дадено в неговото всеобхващане. Първият принцип трябва да покаже основата на мисленето и на самото достоверно знание, на самата наука. Аристотел начертава посоката, в която да се търси такъв принцип, който служи и за всеобщ закон и самонормиране на мисленето от страна на чистата му дейност и предметополагане. (Макар и от чисто метафизическа гледна точка да би могло да се търси и формулира друг принцип, не така обвързан с дейността на мисленето.) Това ще е обобщаване на начин, по който мисленето полага едно нещо, един предмет върху сферата на съществуващото, т.е. сред останалите такива неща. Ако искаме да характеризираме едно нещо, трябва да го поставим в група със сходни нему неща, с което ние подбираме в общата съвкупност неща, които образуват идентичната група за този предмет, така му приписваме същност – определена обща природа, обща форма, което за Аристотел го описва като съществуващо. Автоматично с това отделяме останалите неща, които са несходни с даденото, и го изключваме от тази група. Ако припишем на едно нещо в търсене на неговата същност два признака, противоположни един на друг, то от същността не остава „нищо“ (Аристотел, 1976; 129), нямаме никаква характеристика, нещото остава неопределено. Затова обаче правилното приписване е винаги достоверно, очевидно и демонстрирано положение. Използвайки го в мисленето и познанието, „няма как да стгешим“ (Аристотел, 1976; 125), то се отнася към всички неща, към самия техен начин да участват и да имат същност, обща форма в света на съществуващото. Затова за Аристотел принципът на отстраняването на противоречието е първопринципът на метафизическото мислене: „Не е възможно на едно и също нещо в едно и също време да е присъщо и да не е присъщо едно и също (нещо) в едно и също отношение“ (Аристотел, 1976; 125). Вижда се, че този принцип отстранява движението и изменението в света на съществуващото, които противоположностите и неопределеното състояние внасят в характеризирането на нещата. В какво е силата на този принцип, каква е основата на неговата логическа и метафизическа нормативност? На първо място той се основава върху „противолежашото“ (Аристотел, 1976; 159) – формирането на две противоположности, които взаимно се изключват, но и които обхващат самото движение и изменение, когато са взети едновременно. Така и битийният модел на Аристотел е двоичен в остро противопоставяне на двата битийни статуса: действителност–възможност, статичност–движение, вечно–преходно, съществуващо–несъществуващо. Това противопоставяне се събира в битийното първоначало: то трябва да е движещо, източник на движението, но едновременно с това да е неподвижно. Затова и според Аристотел всяка наука оперира с определена „двойка противоположности“ (Аристотел, 1976; 277); първата философия тогава изучава „първичните противоположности“ (Аристотел, 1976; 278). Движението към нови метафизически начала ще постави проблема как принципът ще функционира, когато напуснем двоичния модел и въведем повече разпределения и отношения между нещата.

На второ място, принципът на противоречието има огромен мащаб да разпреди с един само акт целия свят на съществуващото в две области: неща, които имат даден признак, и останалите неща, които нямат признака. С този принцип докрай обхващаме света на съществуващото, което значи, че няма дори един-единствен предмет, който да не попадне в едната или в другата група; така, макар и отрицателно, чисто формално, ние оперираме с границата на цялата първична реалност. С необходимост и тази граница трябва да се включи в разпределящото изминаване на областта на съществуващото. Вижда се, че Аристотел залага своя принцип върху калкулиране на света на първичнореалното, без да обхваща в „най-достоверното“ начало самата основаваща го свръхобласт.

Кант подхваща търсенето на нови метафизически принципи, опирайки се на Аристотеловото полагане на първопринцип, като Кант включва в разглеждането и закона за достатъчното основание на Лайбниц (Кант, 1963; 265). В *Ново осветяване на първите принципи на метафизическото познание* (1755) Кант декларира, че ще търси нов принцип, ново обобщаване на известните положения до този момент, за да обхване самия начин на получаване на истинното познание, на истината. В тази посока намереният принцип трябва да е „безусловно висш и най-общ принцип“ (Кант, 1963; 268). В процеса на разглеждането Кант включва и функционирането на „принципа на тждеството“, който той подразделя на принцип на „утвърдителните истини“: „Всичко, което е, е“. И принцип на „отрицателните истини“: „Всичко, което не е, не е“ (Кант, 1963; 268). С принципа на тждеството се въвежда елемент на самоотношение, особено в израза с повторение на формата на приписване на предиката: глагола „съм“ в ед.ч., както и се отделят две области – утвърдителна, реална, но и отрицателна, обособена чрез първата. Кант оформя отрицателната област като „съвкупността на всички възможни неща“, преди те да получат или не някакъв определен предикат. Кант предприема преработка и въвеждане в едно общо движение на изведените първи законови начала на мисленето, които очевидно оформят едно тяло, общ корпус и ход на самото метафизическо „принципиране“ (терминът е на проф. д.ф.н. Валентин Канавров). Тези преработени положения разгъват самото обособяване на метафизическата конструкция в мисленето.

Кант обаче обосновава въвеждането на един нов принцип, той го нарича „принцип на определящото основание“ (Кант, 1963; 272). Кант поставя една операция, една основна дейност на мисленето с изключително значение за философията и логиката на немския идеализъм, а и изобщо като базисна операция за гносеологическия модел на модерната философия. Това е определянето, което Кант дефинира така: „Да се определя, значи да се полага предикат с изключване на неговото противоположно. Това, което определя субект по отношение на някакъв предикат, се нарича основание“ (Кант, 1963; 272). Тук можем да отделим конструкцията на Аристотеловия принцип на противоречието. Имаме един субект, за който трябва да положим предикат Р и да изключим не-Р. И пак се вижда голямата разлика само

в тази постановка: присъстват и двата признака със своите операции по обособяването им и по свързването им със субекта. Точно това свързване и начинът то да се направи е абсолютно новото при Кант. Свързването на субекта и предиката се осъществява от основанието, по същество нещо трето спрямо субекта и предиката, предзададено спрямо тях и така „независимо“ (Кант, 1963; 282) от тяхното даване. Благодарение на този трети компонент можем да извършим определянето или „понятието за определянето осъществява някакво съединяване или връзка между субекта и предиката“ (Кант, 1963; 273). Нека подчертаем, основанието идва от област „свръх“, предварителна спрямо субекта, който трябва да навлезе в съвкупната област на предикатите и да се определи в приемането на един сред тях. Основанието е операционално понятие, присъединяващо един контекст, една област, в която едва може да се осъществи определянето, затова „основанието прави неопределеното определено“ (Кант, 1963; 273). Без определящо основание не можем да знаем според Кант дали един субект ще се положи спрямо даден предикат и така нашият субект остава неопределен. С основанието към свързването на субекта и предиката се присъединява цяла една област на предицирането и от нея се избира (или изработва) точен предикат за субекта, ето защо според Кант „нищо не е истинно без определящо основание“ (Кант, 1963; 275).

Кант обосновава два вида определящо основание – „предшестващо-определящо и последващо-определящо основание“ (Кант, 1963; 272). Предшестващо-определящото основание предзадава съществуването, пораждането на самия предмет, понятието му „изпреварва определящото, т.е. без допускането му не можем да разберем определящото“ (Кант, 1963; 272). Затова то отговаря на въпроса „защо“ или е „основание на битието или ставането“ (Кант, 1963; 272). Кант го нарича още „генетическо“ (Кант, 1963; 277). Последващо-определящото основание „не поражда истината, а само я разяснява“ (Кант, 1963; 276). Точно тези два принципа на определянето обясняват фундаменталното за *Критика на чистия разум* разделяне на съжденията на синтетични и аналитични, разглеждането на самия механизъм на връзката на субекта и предиката в съждението, формулиран от Кант като „синтеза“, както и обуславя търсенето на общите и чисти понятия, основаващи априорната синтеза във формите на разсъдъка и във формите на разума в трансценденталната логика на *Критика на чистия разум*. Кант формулира и изключително важния принцип за „пълното определяне на едно нещо“: „Едно нещо може да стане определено само тогава, когато свръх това, което е присъщо на вътрешното му съществуване, се приведат още и понятия, които са мислими извън неговото съществуване“ (Кант, 1963; 282). Т.е. за определянето на едно нещо трябва да положим собствената му „вътрешна“ област, която обаче ляга върху областта на „всички възможни понятия“ (Кант, 1963; 278) и трябва да измине тази област, като се определи спрямо всяко едно такова понятие и така едва да развие пълното си определяне. Кант тръгва от връзката на субекта и предиката, както и Аристотел, но преобразува тази връзка в особен свръхакт на мисленето. Субект-

предикатната връзка трябва да има своето полагане в една друга, контекстуална свръхобласт, в която чрез основанието „основаваме“, полагаме, а така и „разбираме“, развиваме определянето на нашия субект. При Кант тази свръхобласт стои още неясна, самата тя все още е взета неопределено. Но тази област има статута на основа за определянето, т.е. трябва да се въдвори, да се простре преди самото определяне изобщо, за да може то да се осъществи. За нея Кант постулира, че е оформена чрез понятията-основания, които са във възможност, но които очевидно трябва да се извлекат и демонстрират всичките, за да може изобщо мисленето да определя своите предмети.

В определянето присъединяваме една област, съдържаща основанието С, както Кант го е означил (Кант, 1963; 310), за да насочим нашия предмет А към определен предикат В от областта на възможните предикати. Кант дефинира тази област като „всички възможни понятия“, които имат „реалности върху многото съществуващи неща“ (Кант, 1963; 278). Вижда се как основанието излиза свръх самата реалосъвкупност. Тя има по-особен строеж при Кант, защото е построена върху обобщение на предикативните характеристики на „многото съществуващи неща“, т.е. предикатите представят признаците и отношенията на съществуващите неща, без да са самият свят на нещата. В мисленето първичната реалност на определянето е създадена като област на различни предикации, като една съвкупност от понятия с предикативна природа. Върху тази област трябва да действат понятията-основания, които са чисто оперативни, те не са свързани със съществуващите неща, а са по-обща понятия или чисти дейности, чисти функции на мисленето. Кант разгръща принципа на приписването на предиката на субекта в мащабен принцип за организиране на мисленето, който има динамичен обхват и може да описва и образуването на едно ново знание; също така посочва неговия потенциал да конструира пълнота и систематичност в познанието.

Фихте приема същия принцип, в който са обособени две противоположни начала, но го развива от страна на безусловния акт, с който се изпълнява и примирява противоречието. Фихте посочва чистото отъждествяване за истински очевидно положение, като придава рефлексивност на тъждеството, подобна на самоотнасянето в Декартовия принцип: „*cogito ergo sum*“ (Фихте; 106), което внася самоочевидното в отъждествяването. Но извършващото акта на тъждеството:  $A=A$ , е вече активният, действащ и самоосъзнаващ се „аз“, който сам удостоверява своето тъждество със себе си в:  $Az=Az$  (Фихте; 100–101). Това е извършването на чист акт по полагане на себе си, акт, който се простира към отрицателната, неопределена област на „не-аза“ и постепенно я приобщава към „аза“, базирайки така неговото собствено съдържание и определеност. С Фихтевия първопринцип началото само поставя себе си, само конституира своята същност, а така и нищо не го предзадава, самият акт на неговото чисто самоотнасяне поставя едно самосъздаващо се начало,

което е дейно и което от и чрез себе си ще изпълни своето определяне. Първото твърдение на „аза“ (на положеното) задава на принципа себесност да се развие из самото първо положено. Едновременно с това първото положено е аксиоматично спрямо всяко последващо, т.е. то е изнесено като действащо основание, а така и като движение към свръхобластта за формирането на определянето, на редицата от получени определения на това положено. Така първопринципът става генетически, той е основанието и действащият принцип, механизъм, чрез който се поражда и тепърва извежда първично реалното (всъщност то се конституира наново), макар тук все още първопринципът да е твърдествен и съобразен със самото даване на това налично, без да се мисли за неговото същинско пораждање от първопринципа. Интересен момент при Фихте е и включването на областта на „не-аза“, като неопределена, задаваща новите моменти в напредването на определенията на „аза“, изработени от себедействието на самия този „аз“. От съществено значение е и формирането на самостоятелно поле, опериращо с границата на „аза“ и „не-аза“: това е подразделяне вече в самия „аз“, което обособява като въдворени вътре в него две области с обща граница. В своето единство те вече заемат и така синтезират една определена нова формация в самия „аз“. Тя има прокарана граница между „аза“ и „не-аза“ в себе си, но няма отчетлива обща граница. Вътрешната граница между „аза“ и „не-аза“ докрай остава в генетическия метод на Фихте, прострян между двете противоположни инстанции във все по-плътното и разделяно придвижване между двата полюса на дейността.

Хегел прилага една друга структура и ход на Фихтевото движение на първопринципа, като прави от този принцип синтезиращ механизъм за конструиране на понятийно съдържание. В прочутата си триада: теза–антитеза–синтеза Хегел поставя една определена, начална формация – А, към която се формира, първоначално неопределено, като излизане-противопоставяне срещу А, отрицателната област – не-А. Тук отрицателната област има вече свое самостоятелно формиране, но тъкмо с нея областта на А получава завършеност, своя отчетлива граница. В не-А обаче тетично положеното се загубва, затова тук Хегел прилага принципа на двойното отрицание, отрича областта не-А, за да се установи твърдеството на А със самото себе си. С това се решават едновременно две задачи: областта не-А получава завършеност, своя граница и тази граница с възврата към А обхваща и двете получени области: А и не-А. И това е особено важно в синтезата на Хегел: третото понятие е произведено върху хода на първите две и се получава като тяхно обединение. Като в това обединение то все още е само общата граница; за да се изпълни със свое собствено съдържание и да „снее“ моментите на А и не-А със свое определяне, то трябва да се положи тетично, приемайки своя самостоятелна определеност, и да започне развитието си през нов ход на триадичния принцип. Хегел получава понятия, образувани от конкретно синтезиране и огра-

ничаване на двете противоположни области А и не-А, също така ходът на развитието на определянето върви, напредва през неопределеното, макар винаги да остава един последен момент, една последна граница, която ще остане още неопределена. Всъщност истинското завършване на триадата би трябвало да се осъществи в отношението тъкмо към онази област, в която напредва самият ход на синтезата, за да завършим определянето на всяко понятие, всяко звено и да се сдобием с обхват и определяне и на самата универсална област, в която се осъществява генерирането на понятията.

Всички тези модификации развиват първопринципа на метафизическото, формулиран от Аристотел. За да бъде този принцип истински генеративен, а не просто обобщаващ и удостоверяващ мисленето и познанието, той включва определени свои компоненти: освен изходното си начало – субекта, трябва да се развие областта на предикатите и взаимоотношението на субекта спрямо тях, както и актът на излизане от областта на предикатите, за да се обособи една свръхобласт единствено в която може да се осъществи и разгърне свързването на субекта не само с един предикат, но и спрямо всички тези предикати. Още повече че субектът трябва да се разгърне в самостоятелна своя сфера с пълнотата на своето определяне. Ще формулираме и една нова постановка на принципа: необходимостта от първовъвеждане на тази свръхобласт, и то с нейната отчетлива граница. Първоначално свръхобластта се дава като едно чисто отрицателно излизане и простиране спрямо налично определеното. Така се създава едно общо, готово за работа поле, противоположно на съвкупно реалното и изчистено от него. Най-чистият момент в метафизическото е движението към неопределеното, за да се генерира на първо място свръхобластта. Чрез нея вече можем да образуваме собствена граница и събраност на първично реалното и ако отрицателната свръхобласт е по-богата, положена с конструкти, протопонятия, и колкото по-могъщ и взаимнообратим е актът на излизане от първично реалното и на съсредоточаване в началото и от началото обратно в конструирането и участието му в първично реалното, толкова по-богато, различно и динамично развито ще е това първично реално. Когато поставим един предмет, който трябва да определим докрай, в пълнота, тогава нашето опосредстване не може да спре до общата граница на първично реалното, а трябва да напредне през цялата свръхобласт и да обособи и нейната собствена граница, което означава да генерираме последната достижима граница на неопределеното, която трябва да се склонява към всичко изминато и положено и да се завършва обратно към вече определения предикат. Това ще означава, че без точно и богато, мощно действащо формиране на абсолютните, най-висшите понятия в нашето мислене не можем да се надяваме на пълно познание. Мисленето и познанието трябва да се направят от позицията на самото абсолютно, от свръхтоталната граница на Абсолютното и първо там трябва да съсредоточим усилията си, защото получаването на отрицателната свръхобласт в нейното собствено раз-

витие детайлизира, произвежда граници и богата определеност в онова, което полагаме като налично и изискващо изобщо определяне и познание. С такъв проект на метафизическия принцип се отварят нови области пред мисленето, генерират се нови и сложни предмети, нашето познание може да се надява не само на систематичност, но и на сложни, цялостни и динамични широкообхватни конструкции. Като цяло, тук особено интересно се оказва извеждането на първоосновността на Аристотеловия принцип и превръщането му от обуславящ, обобщаващ принцип в принцип за конструиране на предмета и за генериране на реалности, а защо не и в принцип, който отвежда към необходимостта да се разработи абсолютната основа на познанието и разбирането.

#### 4. Генериране на цялото

Накрая ще очертаем общите фигури на самото произвеждане на цялото, които включват и динамизират всичките пластове от структурата на метафизическото. Това е генериране на световия модел, чиято основна цел е свръхобластта на метафизическото. Аристотел тук оформя самия първоизточник на движението, „движението на целия свят“, което е „предизвикано от първата и неподвижна същност“ (Аристотел, 1976: 312). Тази същност е вечна и неподлежаща на изменения, но основната ѝ същност като първоначало е „дейността“ (Аристотел, 1976: 307). Затова и тази дейност е нематериална, за Аристотел има само една такава дейност и това е мисленето. Първата същност е ум, който обаче мисли самото свършено и чисто формално и затова е „мислене за самото мислене“ (Аристотел, 1976: 316): „Умът мисли самото божествено и самото достойно“ (Аристотел, 1976: 315). Всъщност Аристотеловият метафизически модел завършва с чистия рефлексивен акт на пълно отнасящото се към себе си мислене, което в това себеотнасяне изпълва докрай себе си от своя чист елемент, като това е елементът на всичко действително. С пълното си самоотнасяне мисленето, или първата същност, завършва цялостното движение и изчерпване на битийния светови модел.

Световият модел на модерната философия започва с непосредственото изпълнение на този акт на самоотнасяне, като неговото изпълнение демонстрира субекта, активния Деятел, осъществяващ действието. Чрез самия акт, но вече на страната на чистото мислене, може да се изведе една цялост на светореалното. Да се търсят континуумните съставки на света, „място, положение и пространство“ и „връзките между субстанциите“ и да се „образува свят“ (Кант, 1963; 311). Самото мислене генерира свят, генерира реалното в поредицата от своите актове. Тъкмо редицата тук е особено важната схема за построяването на света и изобщо за генериране на цялото. Актовете се подреждат като самопроизвеждащото се и самообосноваващото се, за да се издигнем в основаването и изпълването на самия всеобхват до „основанието на всички основания“ (Кант, 1963; 285), до онова, което най-чисто и най-пълно действа себе си. Затова и Кант определя това чисто

действане: „Формата на божествения разум е непрекъснат акт“ (Кант, 1963; 310). Като същевременно обосновава, че за „безусловната необходимост“ „противоположното е свършено немислимо“ (Кант, 1963; 277). С постигането на същинско самоосноваващото се през редицата на основанията противопоставянето е завършено, затова и там необходимо свършва дейността, тя се самозатваря и самоизпълва, проектирайки своята тоталност в постигнатото най-пълно действано, което е построило, самонаправило себе си – Абсолютното. Хегел развива тази редица като самодействие и самонаправа на чистото и всеобхващащо мислене, което така се превръща в абсолютно мислене: то само движи, действа себе си и така изпълва, осъществява своята действителност. Неговата същност е генетичната и систематична редица, която е и самото му образуване, същинската му действителност и която завършва с пълното му постигане като мислене за Абсолюта.

Но така то е вече мислене, което из себе си може да конструира нещо друго, може да генерира действителното и обективното, но като самостоятелна и плътна, конкретна тоталност. Когато измине себе си и напълно се вложи като деятел и в дейността си породи отново себе си, това начало генерира нещо ново, нещо друго и така може да овладява и да се простира отвъд себе си и отвъд всеобхващането, да екстраполира напред, в нищото една новосъздадена реалност. С това то може да новосъздава, да генерира цялост напълно отвъд и друга спрямо себе си, да генерира тоталност, включвайки субектното, своята дейност и обективността на завареното, на наличното. Това вече не е редица, а е свеждане на цялата дейност към себе си, за да се овладее и склони, динамизира цялата свръхобласт, която след общата редица, изградена и от наличното към неговото абсолютно завършване, сама става генеративен континуум, създаващ новодействителност и новототалност. Тук затваряме и сключваме, спрягаме самото всеобхващане със себе си, което генерира свое новонасищане, самоизпълване. Основно за общия метафизически модел е това самоотнасяне, как осъществяването стига до него и в каква проекция го разгръща. Като в Абсолютната дейност самоотнасянето се надмогва, не остава чисто при себе си или във всеосноваването, а генерира нещо ново свръх всичкото породено и всеобхванато.

С упоритата си работа по формациите и собствените фигури и техники на метафизическото мислене философията е изградила най-бляскавия, пластичен, но и всепроникващ инструмент на човешкия разум. Именно така нашият разум успява да отмахне пласт след пласт от непознатата същност и необозримата сложност и богатство на заобикалящото ни, но и на собствените си възможности. Когато самото чисто метафизическо стане предмет на философското изследване – най-чистият предмет, който философията може да си определи и постави, тогава тя ще има своя шанс да започне своето изследване навътре в самата себе си, за да генерира своята чистота и систематика в собствения си елемент: да е първа и най-висша наука, поддържаща, основаваща и развиваща човешкото мислене, познание и светостроене.

## ЛИТЕРАТУРА

- Аристотель. 1976. Метафизика. В: *Аристотель, Сочинения в четырех томах*. Том 1. Изд. „Мысль“, Москва.
- Кант И. 1992. *Критика на чистия разум*. Изд. на БАН, София.
- Кант И. 1963. Новое освещение первых принципов метафизического познания. В: *Кант, Сочинения в шести томах*. Том 1. Изд. „Мысль“, Москва.
- Фихте Й. Основа на целокупното наукоучение. Във: *Фихте, Наукоучение*. Изд. „Изток-Запад“, София.
- Хегел Г. 2001. *Науката логика. Първа част. Обективната логика*. Изд. „Изток-запад“, София.

## FIRST PRINCIPLES AND ELEMENTS OF METAPHYSICAL

**Abstract.** The metaphysical is the absolute constituent of the philosophic reflection. But how it is constructed, what are its basic roots and principles. This paper brings the metaphysical to the opposition field-of-present - super-field, on which it is based, and follows this construction to the Aristotle's Metaphysics. But from this point on, the modern philosophy brings new beginnings, continuums, elements: the formation of the potentiality, of the supreme genus, the structure of a pure concept as an universal element of thinking. It turns out that the first principle of metaphysical grounds deeply into the formulation and the scheme of Aristotle's principle of contradiction, which Aristotle himself points as "the most reliable" theorethical beginning. Kant, as well as Fichte and Hegel, transform it into a principle of determination, based on the unconditional act of self-positioning, which develops a concept by progressing towards the superfield of the general thinking. This self-developing turns the principle into construction, generating its own and new-risen field of the relation in the total and fully covered and inflected universum of the Absolute.

**Assist. Prof. Silviya Kristeva, PhD**

✉ South-West University „Neofit Rilski“  
66, Ivan Michailov Str.  
2700 Blagoevgrad, Bulgaria  
E-mail: silvia\_kristeva@mail.orbitel.bg